

Uloga predškolskog psihologa - prevencija i rana intervencija (Role of a preschool psychologist - prevention and early intervention)

Joško Sindik

Dječji vrtić "Trnoričica", Zagreb

Sažetak

Rad psihologa u predškolskim ustanovama slijedi suvremene pedagoške trendove a ujedno je dosljedno psihologijskoj znanstvenoj tradiciji. Istovremeno, on teži i funkcionalnom praktičnom djelovanju. Temeljne funkcije predškolskog psihologa jesu: prevencija (procjena, identifikacija, edukacija) te rana intervencija (poduzimanje mjera). Međutim, mnoštvo definiranih radnih zadataka, s velikim brojem različitih suradnika i oblika rada, ima loš utjecaj na psihologa, osobito početnika. U toj situaciji, on može izgubiti jasan uvid u strukturu i smisao radnih zadataka a odatle i svojih kompetencija povezanih s njihovim uspješnim izvršavanjem. Stoga u ovom radu dajemo teorijski model u kojem se sve radne zadatke i načini njihova izvršavanja strukturiraju u odnosu na dvije temeljne funkcije psihologa u predškolskim ustanovama (najčešće dječjim vrtićima): prevenciju i intervenciju. Preventivni programi, edukacija (roditelja i odgojitelja) i praćenje razvoja sve djece dijelovi su prevencije, dok je dijagnostika specifičnih posebnih potreba, savjetovanje odnosno direktna terapija utvrđenih posebnih potreba djece sastavni dio rane intervencije. Katkad iste metode rada mogu biti korisne i za prevenciju i za intervenciju.

Ključne riječi: strategija, psiholog, predškolski, obrazovanje, dječji vrtić

Abstract

Work of the psychologist in preschool institutions follows pedagogical trends, but it's consequent with a psychological scientific tradition, too. Simultaneously, psychologist's work tends to be functional in the practice. The basic functions of the preschool psychologist are: prevention (estimation, identification, education) and early intervention (undertaking actions). However, too many defined working tasks with the enormous number of different cooperators and working forms, have the bad influence on psychologist (especially when he is a beginner). In such situation, psychologist can lose clear insight in structure and a sense of his working tasks and consequently competences linked with their successful realization. Therefore, in this article we give a theoretic model in which all working tasks and methods for their realizing are structured in relation with two basic functions of the psychologist in preschool institutions (the most frequently kindergartens): prevention and intervention. Preventive programs, education (parents and teachers) and estimating all children's development are the dimensions of the prevention, while the diagnostics of specific special needs, counseling and direct therapy of diagnosed special children's needs, is the integral part of the early intervention. Sometimes the same methods could be used for the prevention, the same as for the intervention.

Key words: strategy, psychologist, preschool, education, kindergarten

UVOD

Laicima se uloga psihologa u predškolskim ustanovama najbolje može protumačiti paralelom s ulogom liječnika opće prakse. Predškolski psiholog nastoji steći orijentacijski uvid u psihosomatski status svakod djeteta u predškolskoj ustanovi, te poduzeti složenije dijagnostičke postupke, odnosno interventne mjere, ukoliko procijeni da je to potrebno. S druge strane, na temelju vlastite dijagnostičke procjene, koja ostaje na razini stručnog mišljenja, on upućuje u psihologijskom pogledu suspektne pojedince na specijalističku psihodijagnostiku u određene vanjske institucije.

Općenito, psihologijsko djelovanje u predškolskim ustanovama slijedi suvremene pedagoške trendove a ujedno je dosljedno psihologijskoj znanstvenoj tradiciji, a s težnjama funkcionalnog praktičnog djelovanja (1). Od bitnih principa rada predškolskog psihologa mogu se navesti:

- holistički (svaku pojavu vezanu uz dijete treba promatrati u cijelosti i u svjetlu konteksta u kojem se odvija)
- timski (djelovati u okviru transdisciplinarnih timova u vrtićima)
- inovacijski (koristiti se egzaktno dobivenim, provjerenim podacima, uz visoke metodološke standarde, te uz stalan osobni i profesionalni razvoj)
- funkcionalni (uzimati u obzir trenutne mogućnosti, potrebe i interese djece, kod planiranja odgojno-obrazovnog rada s predškolskom djecom).

Cilj standarda rada psihologa u predškolskom odgoju i obrazovanju je:

- Praćenje i podrška adekvatnom zadovoljavanju djetetovih potreba, ostvarenje njegovih prava, te osiguravanje odgovarajućeg stabilnog i poticajnog okruženja za svako dijete, sa svojom osobnom i obiteljskom autonomijom
- pomoć djeci, odgajateljima i roditeljima da što kvalitetnije razvijaju svoje psihofizičke i stručne potencijale te održe psihološko zdravlje.

POVIJESNI PREGLED

Početakom 80-tih godina zaposleni su prvi psiholozi u predškolskoj ustanovi. To su bile kolegice: Branka Starc, Ana Pleša, Ana Ivaković Klečina, Renata Miljević Riđički, Narcisa Vojnović i druge. U suradnji sa prosvjetnim savjetnicama, posebno Markočić Matildom, navedene su psihologinje kreirale program rada predškolskog psihologa. Prvi orijentacijski program rada predškolskog psihologa, koji je pripremila Branka Starc, potvrđen je na sastanku Aktiva predškolskih psihologa 1983. godine (1).

Do 1986. godine, u približno 50 dječjih vrtića Hrvatske zaposleni su stručni suradnici – psiholozi, s zadatkom osiguravanja odgovarajućeg, sigurnog stabilnog i poticajnog okruženja, u kojem će svako dijete, zadržavajući svoju osobnu i obiteljsku autonomiju, rasti i razvijati se u ono što na osnovu svojih potencijala može postati.

S ciljem sustavnog daljnjeg educiranja i razmjene iskustava 27. lipnja 1986. godine osnovana je Sekcija predškolskih psihologa. Hrvatskog psihološkog društva. Sekcija danas broji oko 100 članova iz cijele Hrvatske. zadatke predškolskih psihologa zacrtane su i u karakteristikama i uvjetima optimalnog razvoja predškolske djece, u formi općih načela rada (2, 3), a preciznije su definirane u dokumentu Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece (4).

Do polovice 2007., predškolski psiholozi Grada Zagreba i Zagrebačke županije radili su s prosječno 689-ero djece, smještene u prosječno 29 odgojnih skupina. Situacija u drugim županijama je puno lošija. Broj djece po stručnom suradniku - psihologu penje se do 1500, a broj odgojnih skupina često je preko 50. (5). U radnoj godini 2007./2008. u Zagrebu je zaposlen velik broj mladih stručnih suradnika. Tendencija je da svaki dječji vrtić ima kompletan tim stručnih suradnika: pedagoga, psihologa te logopeda/defektologa. Trenutno u Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji radi 65 psihologa.

Hrvatska psihološka komora (6) u suradnji s iskusnim stručnjacima iz prakse, razradila je plan rada psihologa vježbenika, koji ujedno sadrži sve bitne zadatke predškolskog psihologa, dok je precizni popis radnih zadataka psihologa (s težnjom bolje operacionalizacije stručnih kompetencija) u izradi. Uvidom u sadržaj poslova predškolskog psihologa, uočljivo je da posao predškolskog psihologa sadrži iznimno velik broj radnih zadataka, koje psiholozi na različite načine i u različitom opsegu izvršavaju. Primjerice, iznimno važan aspekt posla predškolskog psihologa je rad s djecom s posebnim potrebama u razvoju (7), koji se provodi u bitno različitim radnim uvjetima, na različite načine i s različitim instrumentarijem. Važna je uloga psihologa u procjeni i davanju stručnog mišljenja o pripremljenosti djeteta za polazak u osnovnu školu (8), kao i poboljšanje procesa pripremanja djeteta za polazak u školu. Neki psiholozi značajnu ulogu imaju u biranju kandidata za radna mjesta u dječjim vrtićima (9).

Velik broj radnih zadataka, mnoštvo suradnika te različitih oblika rada, često zbunjuje psihologe u određivanju prioriteta rada te planiranju

godišnjih radnih zadaća, a naročito psihologe početnike. Stoga smo nastojali u ovom radu sistematizirati radne zadaće predškolskog psihologa u odnosu na mogućnost ispunjavanja njegovih temeljnih ciljeva rada, prevenciju te ranu intervenciju.

PROBLEM

Utvrđiti i razraditi teorijski model u kojem se sve radne zadaće i načini njihova izvršavanja strukturiraju u odnosu na dvije temeljne funkcije psihologa u predškolskim ustanovama.

RAZRADA PROBLEMA

Da bismo postigli jasan uvid u prioritete i uopće smisao rada predškolskog psihologa, opisat će se elementi iz tablice 1. Kao što je vidljivo u tablici 1, temeljne **funkcije** predškolskog psihologa predškolskoj ustanovi jesu:

1. prevencija (procjena, identifikacija, edukacija)
2. rana intervencija (poduzimanje mjera).

A. PREVENCIJA

Preventivni programi, edukacija (roditelja i odgojitelja) i praćenje razvoja sve djece dijelovi su procesa prevencije (7).

1. **Preventivni programi.** Psiholog sudjeluje u provedbi nacionalnih preventivnih programa namijenjenih sustavu odgoja i obrazovanja (sigurnost djece, utvrđivanje darovitosti, prevencija posebnih potreba djece, zlouporaba štetnih sredstava ovisnosti, suzbijanje korupcije, trgovine ljudima, i sl.) te po potrebi sudjeluje u izradi izvedbenih programa vrtića s istom tematikom.

2. **Edukacija.** Bitan zadatak psihologa kao preventivca u dječjem vrtiću je sudjelovanje u organizaciji i provođenju kontinuiranog usavršavanja odgajatelja i roditelja, s ciljem poticanja njihovog osobnog rasta i razvoja. U tu kategoriju ulazi:

- izrada projekata, akcijskih istraživanja s ciljem unapređenja odgojno-obrazovnog rada
- izrada protokola, anketa, upitnika, letaka, brošura, edukativnih materijala i tekstova sa psihološkom tematikom za potrebe vrtića, Grada ili struke
- izrada Godišnjeg plana rada dječjeg vrtića i metoda valorizacije rada dječjeg vrtića
- procjena određenih aspekata rada odgojitelja: zadovoljavanje potreba djece, provedbu planiranih zadaća odgojno-obrazovnog rada, poštivanja prava djece
- vođenje savjetodavnih razgovora i konzultacija s odgojiteljima o djeci
- planiranje i vođenje roditeljskih sastanaka i radionica sa psihološkom tematikom
- sudjelovanje u planiranju i /ili provedbi psiholoških kriznih intervencija
- organiziranje, planiranje i vođenje radionica i predavanja za odgojitelje (razvojne karakteristike djece, krizna razdoblja, obrazovne koncepcije)
- preporuka pogodne stručne literature.

3. **Praćenje razvoja.** Najveći dio rada psihologa kao preventivca u predškolskoj ustanovi odnosi se na utvrđivanje razvojnog statusa djeteta (procjena, identifikacija). Sukcesivno procjenjivanje i praćenje psihofizičkog razvoja i napredovanja sve djece dovodi do operacionalizacije pojedinom djetetu prilagođenih razvojnih zadaća. Planirana skrb za dijete i poticanje njegova ranog razvoja pretpostavlja i prepoznavanje, uvažavanje i zadovoljavanje djetetovih primarnih i sekundarnih, razvojnih i posebnih potreba. Radne zadaće i metode rada na tom području:

- opservacija djece u odgojnoj skupini (praćenje prilagodbe, sociometrija, praćenje razvoja, komunikacije, socio-emocionalne klime, itd.)
- utvrđivanje općeg razvojnog statusa sve djece (razvojne liste, testiranje)
- procjenjivanje psihofizičke spremnosti za školu kod djece školskih obveznika, o tome informiranje roditelja, odgajatelja te po potrebi pisanje mišljenja za komisiju pri upisu u školi
- praćenje zadovoljavanja bioloških i psihičkih potreba djeteta kroz odgojno-obrazovni rad
- vođenje dokumentacije o djeci (screeninzi, liste praćenja prilagodbenog procesa, sociogram, itd)
- vođenje inicijalnih intervjua
- istraživanja predškolskih psihologa o razvojnim procesima i različitim mehanizmima na populacijama djece koja pohađaju dječje vrtiće.

B. RANA INTERVENCIJA

Dijagnostika specifičnih posebnih potreba, savjetovanje odnosno direktna terapija utvrđenih posebnih potreba djece sastavni su dio rane intervencije (7).

4. **Dijagnostika specifičnih posebnih potreba** praktički se koristi istim (premda nešto sofisticiranijim dakle više specijaliziranim) metodama kojima se psiholog koristi i kod praćenja razvoja sve djece:

- opservira dijete u odgojnoj skupini
- analizira anamnezu iz vanjski institucija
- vrši identifikaciju djece s posebnim potrebama kroz primjenu psihodijagnostičkih sredstava, piše mišljenje
- po potrebi upućuje dijete u nadležnu ustanovu na dodatan specijalistički pregled, dijagnostiku i tretman
- vodi timske rasprave o djeci s posebnim potrebama
- vodi dosjee o djeci s posebnim potrebama.

5. **Savjetovanje.** U sklopu rane intervencije za djecu sa potencijalnim, prolaznim i trajnim posebnim potrebama psiholog provodi savjetovanje roditelja i odgojitelja s ciljem usklađivanja obiteljskog i institucionalnog (dječji vrtić) djelovanja na djetetov razvoj i napredovanje:

- izrada individualnih planova za rad s djecom s posebnim potrebama
- vođenje savjetodavnih razgovora i konzultacija s odgojiteljima i roditeljima o djeci s posebnim potrebama
- organiziranje i vođenje grupa podrške za roditelje djece s posebnim potrebama
- suradnja s Osnovnom školom, s Centrom za socijalni rad, sa specijaliziranim institucijama, Domovima zdravlja.

Dakle, u sklopu savjetovanja praktički se istovremeno savjetuju roditelji i odgajatelji djece, da bi se osigurala jedinstvenost odgojnih utjecaja na dijete, što je osobito važno kod djece s posebnim potrebama u razvoju.

6. **Terapijski rad.** Konačno, rana intervencija uključuje i terapijski rad s djecom ili njihovim roditeljima:

- individualni ili grupni terapijski rad s djecom
- individualni ili grupni terapijski rad s njihovim roditeljima
- organiziranje i/ili vođenje kraćih specijaliziranih programa za djecu s posebnim potrebama
- upućivanje na specifičnu terapiju u vanjske institucije.

Ovakva sistematizacija radnih zadaća omogućuje prilično jasan uvid u strukturu profesionalnih kompetencija predškolskog psihologa, a daje i jasne smjernice u situacijama kad se tijekom rada može dogoditi određeno «gubljenje orijentacije», pa relativno nebitni zadatak «zasjeni» puno bitniji. Naime, prevencija i rana intervencija su suština posla predškolskog psihologa, a pojedini aspekti ovih općih zadaća naprosto moraju voditi dobrobiti i težnji zdravom razvoju predškolskog djeteta i njegova okruženja.

Tablica 1. Pregled radnih zadaća psihologa u predškolskoj ustanovi

PREVENCIJA (A) (sva djeca)		RANA INTERVENCIJA (B) (posebne potrebe – potencijalne, prolazne i trajne)					
PREVENTIVNI PROGRAMI (1)	EDUKACIJA (2)		PRAĆENE RAZVOJA (3)	DIJAGNOSTIKA POSEBNIH POTREBA (4)	SAVJETOVANJE (5)		TERAPIJA DJECE (6)
	RODITELJI	ODGAJATELJI			RODITELJI	ODGAJATELJI	
<ul style="list-style-type: none"> sudjelovanje u provedbi nacionalnih programa namjenjenih sustavu odgoja i obrazovanja (<i>sigurnost, darovitost, posebne potrebe, zloporaba itd.</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> izrada projekata, akcijskih istraživanja s ciljem unapređenja odgojno-obrazovnog rada izrada protokola, anketa, upitnika, letaka, brošura, edukativnih materijala i tekstova sa psihološkom tematikom za potrebe vrtića. Građa ili struke izrada Godišnjeg plana rada dječjeg vrtića i metoda valorizacije rada dječjeg vrtića procjena određenih aspekata rada odgojitelja: za dovoljavanje potreba djece, provedbu planiranih zadataka odgojno-obrazovnog rada, poštivanja prava djece vođenje savjetodavnih razgovora i konzultacija s odgojiteljima o djeci planiranje i vođenje roditeljskih sastanaka i radionica sa psihološkom tematikom sudjelovanje u planiranju i/ili provedbi psiholoških kriznih intervencija organiziranje, planiranje i vođenje radionica i predavanja za odgojitelje (<i>razvojne karakteristike djece, krizna razdoblja, obrazovne koncepcije</i>) preporuka stručne literature 	<ul style="list-style-type: none"> opservacija djece u odgojnoj skupini (prilagodba djece, razvoj, posebne potrebe, komunikacija, socijalizacija...) utvrđivanje općeg razvojnog statusa (razvojne liste, testiranje) analiza anamneza iz vanjskih institucija i njihova dodatna dijagnostika identifikacija djece s posebnim potrebama istraživanja testiranja intervju s roditeljima primjena anketa surađnja s Osnovnom školom, s Centrom za socijalni rad, sa specijaliziranim institucijama, Domovima zdravlja vođenje dosjea o djeci tematske rasprave o djeci upućivanje djece u nadležnu ustanovu na specijalistički pregled, dijagnostiku ili tretman procjena psihofizičke spremnosti djece za školu i pisanje mišljenja 	<ul style="list-style-type: none"> izrada individualnih planova za rad s djecom s posebnim potrebama vođenje savjetodavnih razgovora i konzultacija s odgojiteljima i roditeljima o djeci s posebnim potrebama i teškoćama u razvoju organiziranje i vođenje grupa podrške za roditelje djece s posebnim potrebama 	<ul style="list-style-type: none"> individualni ili grupni terapijski rad s djecom individualni ili grupni terapijski rad s njihovim roditeljima organiziranje i/ili vođenje kraćih specijaliziranih programa za djecu s posebnim potrebama upućivanje na specifičnu terapiju u vanjske institucije 			

ZAKLJUČAK

U radu dajemo prikaz teorijskog modela u kojem se sve radne zadatke i načini njihova izvršavanja strukturiraju u odnosu na dvije temeljne funkcije psihologa u predškolskim ustanovama (najčešće dječjim vrtićima): prevenciju i intervenciju. Preventivni programi, edukacija (roditelja i odgojitelja) i praćenje razvoja sve djece dijelovi su prevencije, dok je dijagnostika specifičnih posebnih potreba, savjetovanje odnosno direktna terapija utvrđenih posebnih potreba djece sastavni dio rane intervencije. Kod praćenja razvoja djece (kao dijela prevencije) te dijagnostike posebnih potreba djece (kao dijela rane intervencije), iste metode rada mogu biti korisne i za prevenciju i za intervenciju.

LITERATURA

- (1) Ranogajec-Benaković, K., Sindik, J. Djelatnost psihologa u predškolskom odgoju i obrazovanju, Skinuto 15.6.2009. sa stranice: <http://www.psihologija.hr/strucnesec.asp?i=&menu=405>
- (2) Markočić, M. Karakteristike i psihološki uvjeti optimalnog razvoja predškolskog djeteta (radni materijal), Zagreb: Zavod za PPS Grada Zagreba i ZO Zagreb; 1987.
- (3) Vasta R., Haith M. M., Miller, S.A. Dječja psihologija, Jastrebarsko: Naklada Slap; 1997.
- (4) Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece. Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture RH. 1991; 7-8: 5-8.
- (5) Sindik, J. Pregled nekih karakteristika praktičnog rada predškolskih psihologa u Zagrebu i Zagrebačkoj županiji, U: M. Markočić, J. Sindik, M. Gabelica-Šupljika, B. Pintur, L. Janeš, B. Devernay, Đ. Staničić, N. Štefančić (Ur.), Zbornik radova Savjetovanja "Najmlađi – najvažniji" - Dani dječjih vrtića Grada Zagreba (str. 39-41), Zagreb: Grad Zagreb – Gradski ured za obrazovanje i šport; Zavod za školstvo RH; Dječji vrtići Grada Zagreba; 2003.
- (6) Hrvatska psihološka komora. Program pripravničkog staža predškolskog psihologa, Skinuto 15.6.2009. sa stranice: http://www.psihologskakomora.hr/index.php?option=com_docman&task=view_category&Itemid=49&order=dmdate_published&asc=DESC&subcat=11&catid=82&limit=10&limitstart=10
- (7) Sindik, J. i Profaca, B. Uloga predškolskih psihologa u radu s djecom s posebnim potrebama – stanje i projekcije za budućnost, U: I. De Zan (Ur.), Zbornik radova Učiteljske akademije u Zagrebu, 2 (1): str. 289-299. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; 2000.
- (8) Ranogajec-Benaković, K., Sindik, J. Predškolski psiholog pri procjeni psihofizičke zrelosti za školu, U: J. Lopžić (Ur.), Knjiga sažetaka - 15. godišnja konferencija hrvatskih psihologa «Prevenција (re)habilitacija psihodukacija kroz interdisciplinarnost», Cavtat, 14.-17.11.2007. (str. 97), Cavtat: Hrvatsko psihološko društvo - Društvo psihologa Dubrovnika; 2007.
- (9) Ranogajec-Benaković, K., Sindik, J. Ljudski resursi u dječjim vrtićima i uloga psihologa, U: J. Jelčić, J. Lopžić, G. Lugović, Z. Sušan (Ur.), Zbornik sažetaka - 14. godišnja konferencija hrvatskih psihologa «Ljudski potencijali kroz životni vijek», Šibenik, 25.-28.10.2006. (str. 17-18), Šibenik: Hrvatsko psihološko društvo - Društvo psihologa Šibenik; 2006.